

KÜLKERESKEDELMI MOZGALMAK HAZÁNKBAN I. LIPÓT ALATT.

Írta : DR. TAKÁTS SÁNDOR.

(Harmadik és befejező közlemény.)

VII.

Giuseppe Maria Vecelli tervei.

A nagy koalíció háborúját követő békés években: 1697—1701-ig *Angliában és Hollandiában* igen élénk kedv mutatkozott újabb kereskedelmi utak nyitására és iparvállalatok alapítására. Angliában, az 1695-ben életbeléptetett „*központi kereskedelmi tanács*“ is azon fáradozott, hogy minél messzebbmenő intézkedések történjenek az ország kereskedelmének gyarapítására.

Ez a vállalkozási kedv fölötté kedvezett azon törekvéseknek, melyek az *Anglia* és *Magyarország* közt létesítendő kereskedelmi összeköttetéseket célozták. Angliának nagymennyiségű *borra, pálinkára és gabonára* volt szüksége; s mentül inkább emelkedett az országban az általános jólét, annál nagyobb volt a fogyasztás. 1687-ben, vagyis a nagy koalíció előtt Angolországba 15,518 tonna francia, 4193 tonna spanyol, 289 tonna portugali és 140 tonna rajnai bort vittek be.

A kísérletek már ekkor beigazolták, hogy a magyar borok megbirják a versenyt a francziákkal, sőt fölül is mulják azokat! Tehát csak utat kellett volna nyitni számukra. Anglia részéről kevesebb akadály állta e terv útját, mint Lipót országaiban. Az akarat és tetterő azonban hiányzott Lipót tanácsosaiban s még inkább magában az uralkodóban. A babonás, gyanakodó és minden új dologtól rettegő Lipóttól gyors és merész elhatározást vagy kitartó tevékenységet alig lehetett várni. Hónapokig heverték asztalán a legsürgösebb és legfontosabb iratok, a nélkül, hogy rájuk pillantott volna. A nagy koalíció idejében, mikor a szövetséges államok, területükről a francia árukat és termékeket kitiltották, Lipót részéről országai kereskedelmének érdekében, daczára a külállamok sürgetéseinek, számbavehető lépés nem történt. S e tekintetben később sem mutatkozott nála valami változás. Elég lesz erre nézve csak annyit említenünk, hogy 1703-tól fogva hevertették az udvarnál a rendkívül fontos *orosz kereskedelmi ajánlatokat* és

I. Lipót életében válasz nélkül hagyták azokat!¹⁾ Nincs mít csodálnunk tehát, hogy Lipót és tanácsosai a spanyol örökösödési háborúk teremtette kedvező politikai viszonyokat is elszalasztották, a nélkül, hogy egyetlen kínálkozó alkalmat megragadtak volna kereskedelmünk jövője érdekében. Pedig ha valamikor, úgy most tanulhattak volna a nyugoti népektől! Anglia, Hollandia és Franciaország hosszú és véres háborúkat folytattak kereskedelmi érdekeikért. Mikor 1701. szept. 7-én létrejött a *nagy álliánsz*, az angol parlament erősen ingadozott, nem tudván, vajjon érnek-e annyit a kereskedelmi előnyök, a miket az Ausztriával való szövetség teremt, mint a mennyibe a francziák elleni háború kerülne. Az előrelátó többség az Ausztriával való szövetség mellett kardoskodott; mert szerinte ha a francziák elfoglalják a spanyol és olasz kikötőket, a levantei kereskedés az ő kezükbe jut. A spanyol gyarmatok révén ugyanilyen veszély fenyegette Anglia nyugoti kereskedelmét is. Az angol parlament tehát tizenhatszáz szótöbbséggel²⁾ kimondá az Ausztriával való szövetséget, jöllehet Angliában Lipót és kormánya iránt meglehetősen nagy volt az ellenszenv. Kereskedelme érdekében tehát ismét egy hosszú, véres és milliókba kerülő háborúban vett részt Anglia s vele együtt Hollandia. S a későbbi következmények megmutatták, hogy a háború mellett szavazó többség nagyon is jól számított, mert Anglia ebben a háborúban alapította meg világkereskedelmét.

Míg Anglia és Hollandia évekig tartó harcokat vívtak kereskedelmi érdekeikért s a szövetség fejében milliókat áldoztak a különben gyűlölt Ausztriának, az alatt Lipót és tanácsosai készek voltak holmi apró kölcsönök fejében a birodalom összes kereskedelmi érdekeit föláldozni. Szívesen léptek Angliával és Hollandiával kereskedelmi összeköttetésbe, de csak azért, hogy ezen a czimen a háború költségeire pénzt szerezhessenek. Okos és rendszeres kereskedelmi politikáról, vagy a kereskedelmi érdekek istápolásáról tehát itt szó sem lehetett. Az udvari kamara és Lipót tanácsosai a kereskedelmet csak akkor hangoztatták, midőn a kincstár ürességéről, vagy az alattvalók teljes kimerültségéről kellett meggyőződnieök. Tenni azonban ekkor is vajmi keveset tettek.

Azon kevesek közül, kik ezen időben Magyarország és az örökös tartományok kereskedelme érdekében sikra szállottak, messze kiválik a derék *Giuseppe Maria Vecelli*.³⁾ Nagyműveltségű, sok nyelvet értő s

1) Bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltár. Russica. Hannibal Portia jelentései 1704—1705.

2) 181 szavazott a szövetség mellett és 163 ellene.

3) Nevét hol *Vecelli*-nek, hol meg *Veccelli*-nek írják, ő maga azonban csak az előbbi alakot használja.

gazdag velencei cittadino volt, aki a XVII. század végén azért jött fel Bécsbe, hogy a bécs—velencei postamesterséget elnyerje. Mivel azonban az akkori viszonyok reményt nyújtottak neki, hogy a postamesterségnél magasabb állásra is szert tehet, Bécsben telepedett le. Rövid idő múlva aztán gyakrabban hallatott magáról. Először is abban a nagy irodalmi harszban vett részt, mely a spanyol örökösödés kérdését igyekezett tisztázni. Mivel ugyanis az angolok, mint Ausztria szövetségesei, sehogy sem voltak megelégedve Lipót politikájával, Vecelli nagy munkában mutatta ki; hogy Anglia kereskedelme e háboru révén többet nyer, mint a mennyit a hadi kiadásokra áldoz.¹⁾

A politika mellett különös kedvvel foglalkozván kereskedelmi ügyekkel, majd minden napirenden levő kérdésbe beleszólt. A kereskedelem terén járatlan *udvari kamara* előtt *előadásokat tartott a pénz- és hitelügyről, az általános kereskedelemről, meg a gyárparrról.* Azután szebbnél-szebb javaslatokat nyújtott be ugyancsak az udvari kamarához E javaslatok közül különösen kettő érdemel kiváló figyelmet. Az egyik az ugynevezett *mercantile collegiumok* és a titkos kereskedelmi tanács; felállítását sürgeti; a másik: a *levantei kereskedelem* és a *magyar borok kivitele* érdekében száll sikra.²⁾

Bár e javaslatok benyújtásakor a spanyol örökösödési háboru még nem tört ki, Vecelli előre sejtette azt, ami később csakugyan bekövetkezett, hogy t. i. a francia hajóhad miatt a levantei kereskedelem a földközi tengerről a szárazra szorul. Ő tehát azt ajánlotta, hogy az Ausztriához amugy is közeledő Angliával és Hollandiával már előzetesen meg kellene kötni a levantei transito-kereskedelem és a magyar bor-kereskedés ügyében a szerződést.

Az udvari kamara szívesen vette Vecelli javaslatait, főleg talán azért, mivel munkássága fejében soha semmit kért. Hogy tehát a kamara is tegyen már valamit, sűrűn tanácskozott a kereskedelmi ügyek felől s a kiküldött kamarai bizottságok részére „*expressus paragraphus*“-okat állított ki. E bizottságok azonban nem vették komolyan munkájukat, néhol, mint Prágában és Boroszlóban, biztosok hiányában, még tanácsülést sem tarthattak.³⁾ Hogy e bajokon segítve legyen s különösen hogy

1) Az olasz nyelven írt nagy műből egy 68 ivrét oldalra terjedő töredék van a bécsi közös pénzügyminiszterium levéltárában. Vecelli műve válasz volt amá rendkívül nagyszámú angol röpiratokra, melyek az osztrák szövetség és a spanyol örökösödési háború ellen irányultak.

2) Hol rejtőznek e javaslatok, nem tudjuk. Az udvari kamara azonban többször felemlíti és magasztalja azokat. Lásd Köz. p. m. levéltár. Hoffinanz 13949. fasc. 1700. okt. 15.

3) Az udvari kamara jelentése ő felségéhez. Hoffinanz 13949. fasc.

hozzaértő ember álljon a kereskedelmi ügyek élén, 1700 okt. 15-én az udvari kamara azt ajánlotta Lipótnak, hogy fogadja szolgálatába Vecellit. Hogy a kereskedelem — írja a felterjesztésben — a gazdagság valódi forrása, mutatják felséged dicsőségteljes kormányának leghatalmasabb ellenségei és jöbarátai, kiknek gazdagságáról s hatalmáról ismételtelen kellett meggyőződnünk. Ismeretes dolog felséged országainak a kereskedésre való alkalmatossága és áldott volta. Sajnos, a kereskedelem nincsen olyan állapotban, mint a hogy kellene. A legnagyobb baj az, hogy nincsenek alkalmas egyének, a kik a kivitelhez és bevitelhez, vagy a gyári iparhoz értenének; nincs senki, a ki az általános kereskedelemben jártasságot és tapasztalatokat mutathatna föl. Véletlenül most akadt egy ilyen ember *Giuseppe Maria Vecelli* személyében. Beszédeiből, írott javaslataiból látszik, hogy otthonos a pénz- és váltóügyekben, alaposan ért a gyáripar létesítéséhez s igen jól ismeri az általános európai kereskedelem viszonyait. *Starhemberg* gróf meghajolván *Vecelli* tudása előtt, *Kaunitz* gróffal egyetemben azt ajánlotta, hogy állami szolgálatba kellene őt fogadni. Az udvari kamarának is az az óhaja, hogy Vecelli vegye kezébe a kereskedelmi ügyek vezetését. Az egyes országok és tartományok minden jelentősebb városában, emporiumában egy *collegium mercantile* szerveztessék, hogy, a mit az udvari kereskedelmi tanács kidolgoz, a kamarai commissió elrendel és ő felsége jóváhagy, ezen kereskedelmi testületek hajtásáig végre. Vecelli legyen ezen összes mercantile collegiumok igazgatója, vagyis superintendense. Ő elnököljön mindegyikben s tapasztalataival támogassa az udvari *titkos kereskedelmi tanácsot*, mert egy ilyennek föllállítása és szervezése szintén kívánatos.

Végül azt ajánlja az udvari kamara ő felségének, hogy küldje ki *Vecellit Gallas* gróffal Angliába. Ha tettekkel is úgy győzi, mint szóval, akkor csakugyan sikerülni fog neki *az egész keleti kereskedelmet a Duna folyására terelnie.*¹⁾

Az udvari kamarán kívül *Kaunitz* gróf birodalmi alkanczellár személyesen is értekezett Lipóttal Vecelli kiküldetése és kineveztetése ügyében és Lipót mégis azt írta a kamara fölterjesztésére, hogy: „fontolja meg még egyszer jól, miért s minek alkalmazza Vecellit!”

Az Angliába való küldetésből tehát egyelőre semmi sem lett; a kineveztetés ügyét pedig a kamara előlről kezdhette. E furcsa eljárásnak magyarázata egyszerű. *Hoffmann*, I. Lipótnak londoni követe, meg-

¹⁾ Köz. p. min. levélt. Hoffinanz 13949. fasc. „Referat das Accommodement des Vecelli und seine Commission in Engelland betreffend.“ Ez a fölterjesztés elősorolja a Vecelli tervezte kereskedelmi reformokat, melyekről azt mondja az udvari kamara, hogy „laudatur ab his, culpatur ab illis“!

tudván, hogy Vecellit teljehatalmu követként akarják Londonba küldeni, ennek a tervnek megbuktatására mindent megmozdított. S mivel *Salla-
burg* kamaraelnököt és *Kaunitzot* is sikerült megnyernie, könnyű volt e kiküldetést megakadályozni.¹⁾ Igy szorult háttérbe e fontos állami ügy a magánérdek előtt. Ekként szalasztották el a legkedvezőbb időt a levantei kereskedelemnek Lipót országain keresztül való irányítására.

De eközben az udvari kamara másodszer is beajánlotta Lipótnak Vecellit. Ennek az ajánlásnak már megvolt az eredménye. Lipót csakugyan Vecellit kamarai tanácsosnak és a kereskedelmi ügyek igazgatójának nevezte ki. Ne gondoljuk azonban, hogy ez valami nagy kitüntetés vagy anyagi haszon lett volna Vecellire nézve. Kinevezésével mindössze csak tevékenysége számára nyílt tágabb terület. Ő ugyanis előzőleg kijelentette, *semmiféle jutalomra* nem számít, semmiféle *fizetést* addig fel nem vesz, míg ígéreteit be nem váltja. Attól meg nem igen kellett tartania, hogy a kamara pénzt erőszakol reá. Dolgozott, fáradott s hivataloskodott tehát *ingyen*, tisztán emberségből és lelkesedésből.

A kereskedelmi viszonyok javításán kívül főczélja az volt, hogy a *magyar borokkal* kiszorítsa Angliából és Hollandiából a francia borokat s hogy a *Duna* és *Odera* összekapcsolása révén Magyarországon át új, biztos és olcsó vízi utat nyisson a keleti kereskedelemnek. Mennyire tisztában volt a politikai viszonyokkal, milyen előrelátó s jó számító volt, a spanyol örökösödési háboru kitörése hamar igazolta. Alighogy letrejtött a nagy álliansz, alighogy megkezdődött a harc, Anglia és Hollandia már tisztában volt azzal, hogy virágzó keleti kereskedelmüket a földközi tengeren nem folytathatják. Más irányt kezdtek keresni tehát a szárazföldön. A levantei kereskedelem ugyanis mindkét országra nézve rendkívül fontos volt, mivel mindkét ország *szövőiparának* a kelet volt legnagyobb piacza s mivel a fölötte keresett *keleti cikkekért* nem kellett készpénzt adniok.

Már az 1701. év tavaszán *Robert Sutton* angol miniszter terjedelmes emlékiratot nyújtott be az udvari kamarához, megértetvén, hogy Anglia keleti kereskedelmét ezentul a szárazon, I. Lipót országain át szándékozik üzni. E nagyfontosságú ajánlaton, bizonyynyal minden más ország kapva kapott volna, Lipót kormánya azonban mindössze annyit tett, hogy tanakodott a kérdésen, tanakodott évekig, a nélkül, hogy az ügyet dülőre juttatta volna. Az udvari kamara először 1701. máj. 6-án értesíti Lipót nevében *Robert Sutton* minisztert, hogy a benyújtott emlékiratból bőven megértette, mit kelljen tennie a levantei kereskedelem ügyében. Az ebből származható tiszta haszon vagy kár, — írja —

¹⁾ Bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltár. Conte Gallas levelei I. Lipóthoz. Gallas csak öt évvel ez eset után leplezte le Hoffmantt ura előtt.

figyelembe veendő s a dolog jól megfontolandó. „Ez okból Sutton-t ezennel biztosítjuk, hogy a megfontolást és elhatározást lehetőleg *siettetni* fogjuk s hogy minden dolgot, ami a kereskedelmi vállalat előmozdítására szolgálhat, alaposan megbeszélünk s az eredményt neki, vagy teljhatalmu megbizottjának tudtára adjuk!“¹⁾

Mit értett az udvari kamara a siettetés alatt, nem tudjuk. Annyi bizonyos, hogy hónapokig, sőt évekig húzta-halasztotta e fontos kérdést. 1701. júliusában *Bouquoi* gróffal ismertette meg az angolok ajánlatát s nagy bölcsen hozzátette, hogy „*tanakodni kellene e fontos kérdéstről s jól meg kell gondolni az ügyet.*“²⁾

E közben Vecelli, szóval és tollal azon igyekezett, hogy az angolok ajánlata testté váljék, s hogy a magyar borok piacot kapjanak Angolországban és Hollandiában. Mindakét kérdésre nézve kész tervet nyújtott be az udvari kamarának, és tulajdonképen ő *volt az*, aki *Sedgewickkel* megtétette az első kísérletet a magyar borok kivitelére nézve. Az udvari kamara a terveket közölte az osztrák rendekkel kijelentvén, hogy hajlandó azokat keresztülvinni, s a császári követekkel már levelez is ez ügyben. A követek azonban azt kívánják, hogy *minden fajta magyar és osztrák borból küldjenek 20—30 csöbörnyi mintát.*³⁾ Nincs tehát más hátra, mint az alkalmas fajok kiválasztása. A Franciaországgal folyó háboru fölötté kedvez e terveknek, mivel Anglia és Hollandia a francia borok és áruk bevitelét megtiltották. E két államhoz csakhamar egy harmadik is csatlakozott. 1702. júl. 25-én *Henning Dettloff von Hannses* kopenhágai követünk hivatalosan jelenté, hogy a dán király a „*triple alliance*“-hoz is csatlakozik, s országa területéről a francia kereskedelmi kizárását is elfogadja. Ámde az így előálló hiányok pótlására *a magyar bor és gabona kivitelét* az Elbáig biztosítani kellene. „Az angol követ volt nálam — írja Henning Dettlof — s tudomásomra hozza, hogy az angolok felszólították a dán királyt a hármas szövetségbe való belépésre. Egyuttal jelenti, hogy a *francia és spanyol kereskedés helyett a magyart vezetik be* a szövetséges országok területére. Így Anglia, Hollandia és a többi országok mindenféle *borral, gabnával* s más árukkal közmegelegedésre, olcsón el lesznek láthatók. Csak az Elba folyón kellene a súlyos vámokat mérsékelni, avagy megszüntetni, hogy a hajók föltartóztatás nélkül mehessenek tovább. . . . *Braunschweig-Lüneburg*

1) Közös p. m. levélt. Hoffinanz 13922. fasc. „Decret an Herrn Robert Sutton“ etc.

2) U. ott. Hoffinanz 13923. fasc. „Commissions-Decret an Herrn Grafen von Buquoi.“ 1701. júl. 2.

3) U. ott. Hoffinanz, 13932. fasc. 1702. okt. 24. „Ersuchung an die löbl. N. Ö. Verordnete“ etc.

követe már is biztosított engem, hogy az új kereskedelemre való tekintetből a vámokat jelentékenyen alább fogják szállítani“. ¹⁾

Sem e kedvező hírek, sem a Hollandiából jövő előnyös ajánlatok egy lépéssel sem vitték előbbre a kereskedelmi tárgyalásokat. Ugy látszik a kamara minden idejét csakis ama rengeteg összegek előteremtésére fordította, amikbe az örökösödési háborúk kerültek! ²⁾ Elmult ismét egy év, anélkül, hogy valami említésre méltó lépés történt volna a várva várt kereskedelmi szerződések megkötésében. Ha csak azt nem vesszük döntő lépésnek, hogy az udvari kamara az 1702. év őszén a birodalmi kancelláriát szőlitotta fel a külföldi követeknél és minisztereknél való közbenjárásra, illetőleg alkudozásra. Ennyi volt az egész, amit az udvari kamara tett! Pedig a birodalmi kancellárhoz írt sorokban ugyancsak hangoztatta a dolog fontosságát! A császári követ — írja — értesítette az udvari kamarát, hogy a *Magyarországgal* és az *örökös tartományokkal* kötendő kereskedelmi összeköttetéseknek itt az ideje! Az angol miniszterek részéről benyújtott kereskedelmi ajánlatokat az udvari kamara *komolyan veszi*, s nem is óhajt mást, mint e végtelesen fontos kereskedésnek állandósítását, és a tárgyalások befejezését! Kéri tehát a birodalmi kancelláriát, értesitse őt majdan az eredményekről. ³⁾ Ugyanezen a hangon van tartva Lipótnak *Detloff kopenhágai* követéhez 1704. jún. 25-én írt utasítása is. ⁴⁾

Több év óta iparkodunk — ugymond — a magyar borokat azon országokba vezetni, a hol a francia borok divtak eddigelé. Most majd a béke után is folytatni kellene ezt. A miénk jóval felülmulja a silány francia borokat. Ámde a fogyasztási adók és vámok mérséklése kellene, ezt nálunk az örökös tartományokban már el is rendeltük. A birodalmi hercegeknél, kiknek területén a borok általmennek szintén intézkedtünk. Hátra volna tehát, hogy intencionkat a dán koronánál megértsék és kivigyék, mert a kölcsönös kereskedelem megalapítása mindakét országra nézve kedvező lesz. Dániára is előny, hogy míg most onnan a francia

1) U. ott. Hoffinanz 13942. fasc. Henning Dettlof levele Lipót királyhoz. A magyar bor kivitelére nézve ugyane levélben ezt a megjegyzést teszi: „Der Tractus welchen die Wein aus Ungarn zwischen der Donau und der Elb zu Landt zu passiren wäre so gross nicht, dass deren Transport einige Difficultät bei solchem Commercio verursachen könnte.“

2) U. ott. Hoffinanz 13937. fasc. A Sallaburg kamaraelnökönek, Kollonitsnak, Harrach grófnak és Munnsfeldnek a haditanács elnökének közös tanácskozásain a háboru kiadásait évenként huszonöt millió forintban állapították meg!

3) U. ott. Hoffinanz 13932. fasc. „Ersuchung an die Reichshofkanzlei. 1702. szept. 26.

4) U. ott. Hoffinanz 13948. fasc. 1704. jun. 25. „An Residenten am kön. dänischen Hof Heinrich Detloff von Hanses“.

borokért készpénzt visznek ki, addig hozzánk cserébe áruikat hozhatják be. Ez a mi véleményünk. Tégy meg tehát mindent ez ügyben őszinteséggel és időről időre értesítsd az udvari kamarát.

VIII.

Vecelli alkudozásai Londonban.

Lipót kicsinyeskedő idegenkedése az új tanácsosoktól, s Hoffmann londoni követ áskálódásai megakadályozták, hogy Vecelli 1700-ban Londonba küldessék.

Multak az évek, s velük együtt változtak a viszonyok. Csak az 1704. évben határozta el végre az udvari kamara, hogy a kereskedelmi szerződések megkötésére mégis csak elküldi *Vecellit* Angliába. Most már maga Lipót sem ellenezte kiküldetését. Csakhogy most már késő volt a magyar kereskedelmi érdekekre gondolni. Az egész ország fegyverek zajától visszhangzott, s *Rákóczy* diadalmas zászlai lengtek mindenfelé! Békés viszonyokra egyelőre gondolni sem lehetett. Az is hiu ábránd volt, amit Vecelli táplált lelkében, hogy t. i. ily nagyszabású kereskedelmi szerződések megkötése esetén az ország önként lerakja a fegyvereket s a nyugalom visszatér.

A kedvező alkalmat és időt Lipót kormánya elsza lasztotta. A nagy álliansz hívei is unni kezdték a Franciaország ellen kiadott kereskedelmi tilalmat, s úgy a hogy lehetett, túl is tették magukat a közös megállapodással hozott tilalmon. Hollandia 1705. tavaszán már nyíltan kereskedett Franciaországgal, meg Spanyolországgal is.¹⁾ Maga Anglia — bár a hollandok eljárása ellen tiltakozott — 1705. május hóban a spanyol kereskedelmi hajóknak megengedte, hogy utlevéllel angol kikötőkbe jöhessenek.²⁾ A három nagy szabad kikötőváros, *Hamburg*, *Bréma* és *Lübeck* már 1703-ban folyamodott az angol királynéhoz, hogy engedje meg nekik a Francia- és Spanyolországgal való kereskedést. Akkor kérésüket visszautasították.³⁾ Az 1705. tavaszán azonban megismételték folyamodásukat, hivatkozván a general statusok határozatára. Kérésüket az angol udvarnál Conte *Gallas* rendkívüli császári követ is

1) Bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltár. Hoffmann levele Lipóthoz London, 1705. márcz. 3. Egy hóval később (április hóban) a generalstatusok már ki is hirdették a francziákkal való kereskedés szabadságát. Az angolok azonban nem bocsátották kikötőikbe a Franciaországból jövő hollandi hajókat. Lásd erre Hoffmann ápr. 3-án kelt levelét Lipót császárhoz.

2) U. ott. Hoffmann 1705. máj. 5-én Lipót császárhoz.

3) Bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltár. Saját szavaik szerint „ob rationem, quod omne omnino commercium tam literarum, quam mercium tum temporis prohibitum esset“.

támogatván, 1705. június havában megengedték nekik, hogy császári passepartout-val szabadon kereskedhessenek.¹⁾ Egy évre rá Anglia is proklamálta a spanyol Németalfölddel való kereskedés szabadságát.²⁾

Szóval, minden körülmény arra mutatott, hogy a spanyol örököségi háborúban fölforgatott kereskedelmi viszonyok lassan-lassan régi medrükbe térnek vissza. Angliának és Hollandiának tehát levantei kereskedelmük érdekében már nem volt többé oly égető szüksége a Lipót országain keresztül vezető útra. Nem is sürgették már többé az egyezséget.

És Lipót most küldi Vecellit Londonba, hogy a magyar bornak piacztól teremtsen, s hogy a levantei kereskedést országai felé terelje!

E kiküldetésre Gallas gróf, rendkívüli követ londoni útja szolgált alkalmul. Lipót országainak végkimerülése miatt a háború folytatására itthon pénzt előteremtenie lehetetlenség lévén, mint eladdig, úgy most is Angliától várták, hogy e kétségbeesett helyzetben segítségére lesz szövetségesének. Mivel azonban Anglia, Lipótnak a magyar fölkeléssel szemben tanusított eljárása miatt meglehetősen neheztelt, nem sok kilátása volt a kölcsönre. Pedig Lipót kormánya nem kevesebb, mint 1.500,000 font sterlinget akart kérni kölcsönkép Angliától. Hogy tehát az angolok hajlamát valamivel megnyerjék, fölajánlották a levantei kereskedelem számára a szabad utat a *Dunán, Morván és Oderán át Hamburgig* s egyttal készek voltak Angliát jó magyar borokkal ellátni.

E kölcsön és a levantei kereskedelem ügyében tehát rendkívüli követ küldése határozottatott el. E célra első sorban *Gallas Wenczel* gróftól szemelték ki, melléje adván tanácsadóul *Vecellit*. A történetírók, mint például *Onno Klopp* és mások, nagy elismeréssel szólnak erről a Gallas grófról; Lipót legügyesebb politikusának mondják, a ki angliai küldetésében nagy szolgálatokat tett uralkodójának, s rendkívüli eredményeket ért el. *Vecelliről*, Gallas jobb kezéről, eszéről és tanácsadójáról persze mélyen hallgatnak, mert az szerényen mindenütt a háttérbe vonult.

Gallas és *Vecelli* kiküldését Lipót tanácsosai már 1704-ben elhatározták. Ez év márcz. 8-án már az utasítás és a plenipotentia elkészítését is sürgették.³⁾ De azért hónapok multak el, amíg az ügy Lipót elé került. Két rendkívüli követnek kiküldése ugyanis kissé szokatlannak

1) U. ott. Gallas gróf 1705. jún. 16-ki. levele I. Lipóthoz. E dologban az a legérdekesebb, hogy a német birodalmi rendek meg a Regensburgban hozott törvénnyel tiltották el az ellenséggel való kereskedést.

2) *Gazette de Londres* 4148 Nr. „De par la Reine Proclamation pour des Actions de Graces publiques“.

3) Közös pénz. min. levélt. Hoffinanz 13946. fasc. „Commissions Decret an Baron *Tullio Miglio*.“

látszott. A dolog Gallas grófnak sem nagyon tetszett, Vecelli azonban másként nem akarta magára vállalni a kiküldetést, csak független meghatalmazással. E követelése annál inkább méltányosnak látszott, mivel előre kijelentette, hogy a költséges utat a *maga* pénzén teszi meg, s addig semmit el nem fogad, míg a kölcsön és a levantei kereskedés ügyét dülőre nem juttatja. Nagy szó volt ez, kivált ha tekintetbe vesszük a tömérdek nehézséget, meg azt a körülményt, hogy Vecellinek ezen útja 30,000 frtjába került!¹⁾

Az év őszéig az ellentéteket sikerült elsimitani. *Starhemberg* gróf kamarai elnök, *Kaunitz* viczekanczellár és *Gallas* együttes tanácskozá-
sában 1704. szept. 17-én eldöntötték, hogy Vecelli és Gallas mint telj-
hatalmu követek küldetnek ki;²⁾ az e tanácskozás alapján készült fel-
terjesztésre aztán Lipót is ráírta a *placet* szót.³⁾ Ugyanekkor kiállította
számukra a megbízó levelet is.

Örvendező lélekkel fogadjuk — írja ebben Lipót — Anglia őszinte
barátságát. Számos jelét adta ennek az angol királyné, s az ő tetteit
és törekvéseit a parlament üdvösnek és hasznosnak találta. Vecelli, ud-
vari kamarai tanácsos és a kereskedelmi ügyekben királyi biztos, előadta,
hogy Anglia a földközi tengeren nagy kereskedést üz a kelettel, de most
a francia tengeri rablók miatt szinte lehetetlen a rendes közlekedés.
Az őszinte barátság jeléül tehát megengedi az angol nép által annyira
óhajtott szabad átmenetelt a maga országain által.⁴⁾ A *Duna*, *Elbu* és
Odera ezentul nyitva áll előttük. Az angol hajók *Hamburgba* hozhatják
az árukat, aztán az *Elbán*, *Spreen*, *Oderán* és *Boroszlón* át tovább halad-
hatnak *Pozsonyig*. Itt az árukat jól készült, folyami és tengeri hajózásra
egyaránt alkalmas, fölfegyverzett hajókra rakhatják s a Fekete tenger
bármely pontjára eljuthatnak. A keleti árukat viszont *Pozsonyba* hoz-
hatják, s onnét tovább vihetik *Hamburgig*. Ő (t. i. Lipót) gondoskodni
fog arról is, hogy az *Odera*, a *Morva* segítségével, a *Dunával* minél
előbb összeköttessék.⁵⁾ Szükséges ez összeköttetés azért is, *hogy a sok-
féle, kiválóan jó, magyar bor és pálinka könnyen eljuthasson Angliába!*
Sok haszonnal fog tehát járni a kereskedés mindkét félre nézve, mert
az út biztos, s a francziák semmi kárt sem okozhatnak.

A kereskedelmi ajánlatok ilyenén élénk kiszinezése és előadása

1) Köz. p. min. levélt. Hoffnanz 13989. fasc.

2) „conjunctim et innoxie plenipotentiarii solum esse“

3) Köz. pénz. min. levélt. Hoffnanz 13949. fasc.

4) „Rem Anglicae genti gratissimam et desideratissimam nos facturos cen-
suerimus“.

5) „utpote systema ejusmodi conjunctionis paratum et effectui dandum ad
manus habentes“!

után áttér a földlogra: az 1.500.000 font sterlingnyi kölcsönre. Megigéri, hogy a pénzt csakis a közös szövetség céljaira fogja felhasználni, s felhatalmazza a követeket, hogy a kölcsön fejében az összes császári jogokat, jövedelmeket és adókat stb. leköthetik;¹⁾ alkudhatnak magánosokkal és városokkal; szerződéseket köthetnek bárkivel a császár nevében.²⁾

Meglévén a megbízatás, Gallas és Vecelli útnak indultak, remélvén, hogy a még szükséges iratokat utánnuk küldik. Prágában hat hétig várokoztak e célból, de egy betű irást sem kaptak. Elindultak tehát Hollandiába, itt még tovább vártak, de ismét csak hiába. A civilizáció legkezdetlegesebb követelményeinek sem tettek velünk szemben eleget, írja a méltatlankodó Gallas.³⁾

Hogy az idő kárba ne vesszen, Vecelli fölhasználta az alkalmat, s kereskedelmi terveit megismertette a hollandi államférfiakkal. A „*Rath-Pensionarius*“ — jelenti Gallas gróf Lipótnak — nagy figyelemmel hallgatta Vecelli előadását; csak olykor szólt közbe, hogy: „*ez igazán pompás gondolat!*“ Bevégezvén Vecelli az előadást, a Rath-Pensionarius a következőket jegyzi meg: *Miért most, s miért nem előbb tették ezt az ajánlatot?* Vajjon az udvar támogatná-e ezen nagy befektetést kívánó új vállalatot? és a *magyar háború* miatt lehetséges lesz-e azt létrehozni? Vecelli erre azt felelé, hogy a magyar nyugtalanságok hamar véget érnek, mert ő felsége *szelidsége, jósága és kegyelme* mindent megtesz a nyugalom helyreállítására. Az udvar pedig az új vállalatot minden erejével kész támogatni.

A tanácskozáson később *Marches de Prié* is megjelent, s nagy érdeklődéssel hallgatá Vecelli fejtegetéseit. Erre a Rath-Pensionarius azt ajánlá, hogy Vecelli javaslatait a general-státusoknak terjesszék elé! *Marches de Prié* azonban más nézetten volt. Előbb tudni akarta, hogy mit szólnak az angolok Vecelli terveéhez.⁴⁾ Mivel ezt Vecelli is szükségesnek tartotta, Gallással együtt elindult Angliába. Az uton majdnem hajótörés érte őket. A hajó valami jégtáblától léket kapván, csak végső erőfeszítéssel, húsz órai szivattyuzás után, érhettek partot. Hosszu kése-

1) A kölcsön fejében — úgy mond — „*duo lucruesa telonia, italice Banchi di depositi, sive monti d'imprestato*, vel aliter nominanda, sicuti ipsis nostris procuratoribus videbitur, constituere et stabilire iisdem nostris plenipotentiaris datum ac concessum sit“.

2) Közös pénz. min. levélt. Hoffinanz 13949. fasc. 1704. szept. 17. „Kais-Vollmacht für den Kais. Abgesandten an Königl. Engelischen Hof, Johannem Wencesaum Grafen *Gallas* und Josephum Mariam *Vecelli*.“

3) Bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltár. Gallas levele Lipót császárhoz 1705. júl. 14. (Nyolcz ivre terjedő levél.)

4) U. ott. Gallas jelentése I. Lipóthoz. Haag. 1705. január 23.

delmezéssel végre valahára eljutottak Londonba. Itt aztán *három császári követ lévén egyszerre, czifra komédiák játszódtak le!*

Hoffmann, a tulajdonképeni állandó követ (residens) már Gallas kiküldését sem nézte jó szemmel; Vecellit meg éppen látatlanba is gyűlölte, azt hívén, hogy őt szemelték ki utódjának. Mi természetesebb ilyen körülmények között, mint hogy a közös cél előmozdítása helyett nyíltan és titokban egymás ellen küzdöttek, egymást gyalázták, s egyik a másik terveit igyekezett megbuktatni. Azaz hogy három közül csak kettő, mert Vecelli soha e pörpatvarokban részt nem vett. Haladt a maga útján, s hagyta társait, hogy dolgain rágódjanak. Ő mást nem látott, mint küldetése célját, s azon volt, hogy azt megvalósítsa.

A kölcsönös czivakodásokról Gallas a következőket írta Lipótnak „Tudván, hogy Hoffmann ellenzi Vecelli kiküldését, még Bécsben rábirtam őt, hogy igyekezzék Hoffmann barátságát megnyerni. Ő hallgatott is rám, és igen nyájas, barátságos levelet irt neki Londonba. Hoffmann arra nem is válaszolt. E helyett jan. 7-én *Kaunitz* gróf irt, meghagyván, hogy Vecelli a *nyilvános ügyekbe* ne avatkozzék, s én se használjam őt.¹⁾ Kaunitz levele még óvatosabbá tett, hogy Vecellit mindentől visszartartsam, ami Hoffmannnak nem tetszik. Ámde ezek az óvintézkedések mit sem használtak. Hoffmann Vecelli két barátságos levelét válaszra sem érdemesítette. Dühöng, mert azt hiszi, hogy Vecelli lesz az utóda. Gyalázta őt előttem is. Én elmentem hozzá, s előadám Vecelli terveit, hogy tisztán lásson, hogy t. i. Vecelli mindent inkább akar, mint sem az ő helyébe lépni. Rábirtam Vecellit is, hogy jöjjön el Hoffmannhoz. Megtette. Együtt megigértük neki, hogy az ő tudta nélkül egy lépést sem teszünk. Igért is mindent, és én hittem szavainak. Pedig mindenben, titkon, mögöttünk és szemünk előtt, ellenünk szólt és tett. A *velencei követ* ebédjén például, ahol a legelőkelőbb államférfiak jelentek meg, Vecelli szóba hozta a *magyar borokat*; vele együtt mindenki magasztalta azokat, csak Hoffmann szólott így: „*ce fols de Nottingham nous a voulu faire boire par force ces de vins d’Hongrie qui n’ont de corps!*“²⁾

Gallas azzal végzi levelét, hogy Lipót vagy hívja vissza Vecellit,

1) U. ott. „Zumahlen — írja Kaunitz — wan hierdurch nur eine jalusie bai dem kais. Residenten dem Hoffmann, als wollte man ihme zurücksetzen und zu seinen Nachthail dem anderen vorzihen erworben dürfte, ihre Kais. May. es auch nicht approbiren wurden“ etc. Mindez homlokegyenest ellenkezett a plenipotentiával.

2) Hoffmann ez esetről azt írja Lipótnak, hogy ő csak a *magyar borok gyengeségét* kifogásolta; „et qu’un pauvre diable appartenant a Mylord Nottingham en auoit emmené, mais comme il n’auoit pas eu les reins assez forts, il auoit acheté apparemment le plus mechant.“ Erre Vecelli szemére hányta, hogy gyalázza a magyar borokat az angolok előtt!

vagy erősítse meg állásában.¹⁾ Ha a visszahívás csakugyan megtörtént volna, Gallas egymaga alig ment volna valamire. Ugyanis Vecelli készítette az angol királyné és a parlament részére mind a két emlékiratot a kölcsön és a levantei meg a magyar borkereskedés ügyében. Ő járt-kelt és értekezett a nagykereskedőkkel és a pénz embereivel. Gallas nem tudván jó angolul, még *Harley* államtitkárral is csak tolmács segítségével beszélhetett. *Harley* ugyanis nehezen törte a francia nyelvet; latinul meg olyan angolos kiejtéssel beszélt, hogy Gallas egy betűt sem értett belőle.²⁾ Vecellire tehát mindenképen szükség volt. Gallas is belátta ezt s 1705. nov. 10-én már azt írja a királynak, hogy belátja tévedését s megváltoztatja véleményét Vecelli visszahívására felől; mert egyedül ő felsége érdekeit tartja szem előtt s „*quod nunquam turpe sit cum re mutare consilium!*“³⁾

Hoffmannról azonban már nem lehet mondani, hogy az országos érdekek miatt lemondott volna kicsinyes féltékenységről és gyűlölködéséről. Nyaláb számra írja a leveleket ezután is Lipótnak és Józsefnek. A legnagyobb gúnnyal és rosszakarattal szól Vecelli működéséről, s mindenáron sürgeti visszahívását.

Az 1705. tavaszán például ilyen dolgokat ír Lipótnak: Vecelliről szólván, *Wolsey* biboros mondása jut eszembe: „*ego et rex meus.*“ Vecelli azt állítja, hogy ő ép oly miniszter mint én, sőt még hozzá teljhatalmu. Mikor köszöntöttem őt, el sem fogadta. Ilyen körülmények között én nem folytathatom hasznos szolgálataimat. Ő sem viszi ki, amit ígért, s bakot keres, akire saját hibáját háritsa. Ez a bak kétségkívül én leszek. Három év előtt itt kellett volna már lennie, de én tiltakoztam kiküldése ellen. Az ő teljhatalmu megbízatása arra szól, hogy a levantei kereskedést Magyarország felé terelje, s hogy 13—14 millió rajnai forint kölcsönt szerezzen. Két emlékiratot adott át *Vecelli* ez ügyben a királynénak. Láttam fogalmazásukat; az egyik 6—7 ivre, a másik tizenkettőre terjed. Mint főérvelést, beleirta *Seneca* egész „*de beneficiis*“ tractatusát! Azt mondja benne, hogy felséged országa a végkimerülés előtt áll, s ha a kölcsönt nem sikerül megszerezni, a legnagyobb zavarba jut. Az a sok latin mondás pedig aligha fogja rábirni a királynét a kölcsönadásra. A levantei kereskedés ügyében én már tíz év előtt tárgyaltam s arra az

1) Bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltár. Conte Gallas I. Lipóthoz. London 1705. júl. 14. Gallas és Vecelli Hoffmannnt Hollandiából fölkérték, hogy állásukhoz méltó palotát béreljen ki számukra, s Hoffmann egy nyomorult házikót fogadott fel részükre a város végén.

2) U. ott. Hoffmann Fülöp levele I. Józsefhez 1705. szept. 8-án.

3) U. ott. London 1705. nov. 10.

eredményre jutottam, hogy *amíg egy hajó vitorlázhatik, nem fognak 7—800 szekeret használni arra, amit egy hajó könnyen elvihet!*¹⁾

Ha Lipót meg akart győződni kedvelt követének Vecellire vonatkozó ezen hazugságairól, könnyen megtehetette, mert hiszen Vecelli francia fordításban mind a két emlékiratát neki is elküldötte. Lehetséges, hogy ez egyszer Lipót el is olvasta. Annyi bizonyos, hogy Vecellit nem hívatta vissza. Hiába erőlködött Hoffmann I. József trónraléptekor is,²⁾ Gallas jelentései ellensúlyozták az ő ármánykodásait, s József Lipót halála után azonnal kiállította Vecelli számára a teljhatalmu megbízatást.³⁾

Ez az eljárás I. József részéről nagyon természetes volt. A pénzhiány napról-napra türhetetlenebb lön, s így az angol kölcsönre égetőbb szükség volt, mint valaha. De kereskedelmi szempontból is kívánatosnak látszott Vecelli Angliában való működése. József ugyanis új kereskedelmi politikai irányt tűzött ki maga elé. Tudjuk, hogy a tengeri kereskedés megalapítása céljából határozott szándéka volt: *Porto Ré* kiépítése *Fiume* mellett. Ismeretes az is, hogy Velenceze kereskedelmének egy részét alattvalói számára igyekezett megszerezni.⁴⁾ Valószínűnek látszik tehát, hogy a levantei kereskedés megindulását is szívesen vette volna országain keresztül.

Vecelli tehát Londonban maradt, s folytatta az alkudozásokat az angol államférfiakkal és nagykereskedőkkel. E nemű fáradozásaiban a kívánt sikert, Hoffmann folytonos áskálódásain kívül, még egy fontos tényező hátráltatta, s ez az *angol közvélemény* volt. Az angol nép gyűlölte a protestánsokat elnyomó Habsburg-házat, gyűlölte különösen Lipótot, a ki az angol pénzen táplált hadsereg jó részét elvonta a közös ellenség elől, hogy a szabadságáért harczoló magyarok ellen fölhasználja. Angliában egész serege a röpiratoknak látott ez időben napvilágot, melyek kiméletlenül támadták Lipótot és udvarát.⁵⁾ Maga Vecelli is szükségesnek látta, hogy ebbe az elkeseredett vitába belésszóljon. Nyugodt, tárgyilagos hangon tárgyalta a kérdést, kimutatván, mi volt Anglia célja a „*triple alliance*“ létrehozásával, s mennyiben érte el e céljt. Vecelli

1) U. ott. Hoffmann I. Lipóthoz. London 1705. máj. 5.

2) U. ott. Hoffmann levele I. Józsefhez. London 1705. okt. 23.

3) Köz. pénz. min. levélt. Hoffmanz 13954. fasc. 1705. szept. 8. A megbízás céljául a többi közt ezeket mondja: „*duo sunt magni ponderis negotia commercii, nimirum, qua id in transitu ad emporia moris mediterranei pontusque Euxini via fluviali el terrestri per nostra regna et provincias dirigatur, et mutui in Anglia sub autoritate regia congerendi agerent.*“ etc.

4) Lásd erre az Arneht által közölt „*Dolfius Relation*“-t.

5) Az „*Observer*“ nevü könyv Babylon ringyóinak mondja Lipót császárt és jezsuitáit.

conclusiója szerint: Anglia többet nyert a háborúban, mint amennyit eddig áldozott.¹⁾

A milyen nagy volt az elkeseredés Lipót és kormánya ellen, ép olyan nagy rokonszenv és lelkesedés kísérte a magyar hadi mozgalmakat s II. Rákóczy Ferencz tetteit. Hasztalanul fáradozott, kapacitált és magyarázgatott Gallas gróf s még inkább Hoffmann, az angol államférfiakat soha sem tudták meggyőzni arról, hogy a magyar fölkelés: közönséges lázadás, s II. Rákóczy Ferencz XIV. Lajos fizetett embere volna. A heves természetű Gallas — mint maga írja — olykor csak nagy fáradsággal tudta visszafojtani dühét, s ha ő felsége érdekeit nem tartja szem előtt, keményen kitört volna az angol udvar ellen.²⁾ Nem is lett volna csoda, ha csakugyan megteszi; mert hisz *Harley* államtitkár éppen ő neki panaszkodott Lipót érthetetlen magatartása miatt a szegény magyarokkal szemben.³⁾

Ugyanez a *Harley* Hoffmann előtt is keményen kikelt I. Lipót császárnak és Józsefnek a magyarokkal szemben tanusított eljárása ellen, s azt bizonyítgatta, hogy a magyar fölkelés egészen más természetű, mint a bajor. A magyarok csakis ősi jogaikat akarják kivívni. „Erre én — írja Hoffmann — azt feleltem, hogy a két lázadás között semmi különbség sincs. Mind a kettőt Franciaország tüzeli. A bajor választónak koronát, Rákóczynak ha nem is koronát, de legalább az erdélyi fejedelemséget ígérte. A magyarok követelései ellenkeznek a legutóbbi koronázási hitlevéllel, s ebbe ő felsége sohasem egyezhet belé.“⁴⁾

Sunderland gróf, a parlament egyik legnépszerűbb tagja, szintén egy nézetten volt *Harley* államtitkárral, s valamint az angol udvar, úgy ő is elfogadhatóknak mondotta a magyarok követeléseit; mert szerinte: *amit egy nemzetnek ígérnek, azt meg is kell tartani*. Hoffmann *Sunderland* eme kijelentésére azt felelte, hogy a német katonaság kivonása a magyar várakból annyit jelentene, mintha valamennyit a töröknek engednék által.⁵⁾

¹⁾ Köz. p. min. levélt. Hoffmanz. 1702. évi fasc.-ban Vecelli iratai között.

²⁾ Bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltár. Gallas levele 1705. okt. 20.-án. „Über die von dem hiesigen Hof in denen ungarischen Sachen gefasste irrige Einbildung und üble Praeventiones ist mir allzu billig und gerecht. Es ist auch nicht ohne geringe Mühe geschehen, dass ich mich enthalten könne, mich wiederumb schriftlich so wohl als mündlichen etwas härter zuverfahren.“ etc. Az 1705. szept. 11.-én kelt levelében is bőven ír az angol miniszterek erős rokonszenvéről a magyarok iránt. Megküldi *Rákóczynak* az angol királynéhoz intézett, *Olcsváról* kelt levelét is.

³⁾ U. ott. Copie de la lettre écrite par le chevalier *Harley*, Secrétaire d'Etat de Sa M. la Reine de la Grande Bretagne au Comte de Gallas. De *Whitehall* 1705/II. 1705.

⁴⁾ U. ott. Hoffmann levele I. Józsefhez. London 1705. szept. 8.

⁵⁾ U. ott. Hoffmann levele Lipóthoz London, 1705. jún. 30.

Ezek és hasonló érvek azonban nem sokat változtattak az angol államférfiak meggyőződésén. Maga Hoffmann is elismeri ezt, midőn ilyen módon ír a császárnak: „A magyarok lázadása felől még mindig abban a téves és megrögzött véleményben vannak a miniszterek, hogy felséged az oka mindennek. Ezt minden himezés-hámozás nélkül, kereken megmondják nekem és Gallas grófnak. Azt is hangoztatják, hogy a külhatalmak garanciája ugyan nem lehet valami kellemes dolog fölségednek, de a nagy érdekek miatt el kellene fogadni. Én azonban rajta leszek, hogy a miniszterek igazán megismerjék a hűtlen lázadókat.¹⁾

Megérkezvén Londonba a magyarok vereségének híre, Hoffmann és Gallas siettek örömlüknek kifejezést adni. Azt azonban most sem hallgatták el, hogy az Ausztriával szövetségben álló Angliában a magyarok veresége mély fájdalmat és részvétet keltett.²⁾

Eközben megesett, hogy a *The Daily Courant*³⁾ angol napilap szórul-szóra lenyomatta *Mr. Stepney* ama kuruczos beszédét, amit mint közvetítő a császárhoz intézett. Ugyanakkor megjelent Hollandiában Rákóczy Ferencznek a general-statusokhoz intézett levele is. Az angol és hollandi nép mind a kettőt a legnagyobb örömmel és lelkesedéssel fogadta. Hoffmann és Gallas azonnal az államtitkárhoz mentek s a sajtószabadság korlátozását kérték.⁴⁾ Hoffmann a császárt is értesítette az esetről. „Stepney beszéde — írja — az egész világ előtt a *lehető legrosszabb hatást tette*. Rákóczy levele, bár Erdély fejedelmének írja magát benne, általános tetszéssel találkozott. Okvetetlenül szükséges, hogy felséged manifesztumot adjon ki e két nyomtatvány miatt a lázadók ellen.“⁵⁾

Amíg Gallas Hoffmannal együtt a magyar felkelők rágalalmazásával igyekezett az angol államférfiak rokonszenvét apasztani, s egyuttal a bécsi udvar előtt érdemeket szerezni, azalatt Vecelli dolgozott mindkettőjük helyett. Nemcsak kötelességtudásból és becsületből tette ezt, hanem családjának jövője érdekében is; mert ha nem sikerül kivinnie a kölcsönadást és dülöre hoznia a levantei kereskedés ügyét, egész vagyona kárba vész.⁶⁾

1) U. ott. 1705. júl. 21.-én Rajta lesz, írja a többi között, „eine gemessene Impression von dem treulosen Verfahren von diesen Rebellen zu geben und persvadiren zu suchen, dass was die Garantie belanget, die Nation nicht, sondern allein einige Capi, so sich Frankreich völlig ergeben, darauf insistieren.“

2) U. ott. Gallas gróf levele a császárhoz. London 1705. szept. 1. Hoffmann ugyanez alkalommal azt is megírja levelében, hogy *Hollandiában* is általános a részvétel!

3) Number 1364. 1706 Aug. 28.

4) Bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levélt. Gallas gróf I. Józsefhez 1706. szept. 14.

5) U. ott. Hoffmann levele I. Józsefhez 1706. szept. 10.

6) Öt éve mult már, hogy az összes kiadásokat a magából fődözte. A folytonos utazás, meg a londoni reprezentálás rengeteg pénzt emésztett föl.

Pedig a politikai viszonyok, terveire nézve, a lehető legkedvezőtlenebbek voltak. A mikor megérkezett Londonba, alig érintkezhetett valakivel. A parlament két házának vizsgálja javában folyt és lecsillapítása az udvar minden idejét igénybe vette. Harley államtitkár, mint az alsóház legkiválóbb szónoka szintén annyira el volt foglalva, hogy olyan hosszabb időt igénylő tárgyalásokba, mint amilyen Vecelli dolga volt, nem is bocsátkozhatott. Vecelli egyelőre tehát csak az általános viszonyokról értesíthette Lipótot. Ez az értesítés nem nagyon tetszhetett a császárnak, mivel Vecelli leplezetlenül megírta, miként vélekednek felőle az angolok. Sőt állítása bizonyosságául néhány röpiratot is küldött neki a javából. Sem a miniszterek — írja — sem a parlament két háza nem hisznek Lipót császár szándékainak őszinteségében. Azt hangoztatják mindenfelé, hogy az összes hadi erőt a protestantizmus kiirtására fordítja. Angol és hollandi pénzen akarja a császárságot megvédeni és Spanyolországot megszerezni, azonközben az állianszszal kötött szerződés pontjait nem tartja meg stb.¹⁾

A parlament elnapoltatásával helyreállván Angliában a béke, Vecellinek is alkalma nyílt, hogy az angol államférfiakkal megkezdje a tárgyalásokat. 1705. ápril 24-én már jelenti Lipótnak, hogy ő és Gallas gróf tanácskoztak az angol udvar leghatalmasabb tagjával: *Mylord Marleborough*-gal, s a tanácskozás eredménye némi reményre jogosítja fel őt. Marleborough ugyanis kijelenté, hogy az előterjesztéseket jól fogják fogadni, „*de a sikert nagyon kockáztatja az a körülmény, hogy Lipót úgy tesz, amint tesz!*“ *Nottingham* grófnak is tetszettek a javaslatok, csak a magyar borkereskedés sikere felől fejezte ki kételkedését.²⁾ De azért megígérte, hogy a javaslatokat *Godolfin* kincstartónak ajánlani fogja. Maga *Godolfin* meg odanyilatkozott, hogy ha a királyné reá bizza ezt a dolgot, kész lesz I. Lipót javára dolgozni. *Harley* államtitkár erre Vecelli

¹⁾ Ma molto piu rincrebbe d'incontrare altra piu suantaggiosa congiuntura, hauendo ritrouato l'universale dell' Inghilterra totalmente preuenuta contro le retti intenzioni della M. V., parlando tanto dai Ministri della Corte, consiglieri del privato consiglio, membri delle due camere del parlamento, et insomma da tutte le publiche persone nei loro consigli, come dalle private d'ogni ragion nelle loro conuenticole, che la M. V. rimuoueuua tutte le forze dell' imperio à mandarle in Ungheria à disegno d'estirpare con la forza la religione protestante, che la M. V. non pensaua punto all obligazioni prese con la lega, poichè abbandonando il pensiero della difesa dell' imperio e l'acquisto della successione di Spagna, pretendeua d'ottenere l'una e l'altro, alle spese e rischy dell' Inghilterra, e dell' Olanda.“ etc. Közös pénz. min. levélt. Hoffinanz fasc. 14752.

²⁾ Ezt a dolgot Hoffmannak lehetett köszönni, mert ő mondotta *Nottinghamnek*: *hogy soha életében egy becsületes pohár magyar bort nem ivott!*

két emlékiratát lefordíttatta angol nyelvre, hogy azokat az udvar visszaterése után az államtanács elé terjessze.¹⁾

Az a két terjedelmes emlékirat, amelyet itt megbeszéltek, Vecelli műve volt. Említettük, hogy Hoffmann még benyújtásuk előtt megrágalmazta. Az angol államférfiak azonban, Hoffmannak nem csekély bosszúságára, igen kedvezően nyilatkoztak felőlük, s elfogadták a tárgyalás alapjául.

Vecelli tulajdonképen csak egy emlékiratot dolgozott ki, de a Rákóczy-féle felkelés miatt azt kétfelé választotta. Tette ezt azért, hogy, ha a kereskedelmi szerződéseket a magyar háboru miatt esetleg nem bírja keresztülvinni, legalább a kölcsön ügyét vihesse dülőre.

Az első, rendkívül terjedelmes emlékirat tehát, tisztán a *kölcsön* kérdésével foglalkozik.²⁾ Valóságos apológia ez Lipót politikája mellett. Minden képzelhető ellenvetést előre igyekszik megczáfolni, hogy a császár szándékai felől hangoztatott kétségeket elsimítsa. Szól a *magyar viszonyokról*, meg a francziák veszedelmes mesterkedéseiről is, kimutatja, hogy a hadakat egyelőre lehetetlenség Magyarországból kivonni. Ám a béke nem késhet sokáig. Hihető, hogy a kereskedelmi szerződések létrejöttével minden néposztály meg fogja ragadni az alkalmat a békességre — és milliók szerzésére. Azok a rengeteg összegek, amiket eddig a francziák söpörtek be *boraik* fejében, ezentúl a *magyarságot* fogják gazdagítani.

A második, szintén elég terjedelmes emlékirat³⁾ a *levantei kereskedelem új irányáról* és a *magyar borok kiviteléről* szól. A háboru folytatásától és újabb áldozatoktól — ugymond — Anglia és Hollandia azért vesztették el kedvüket, mert nem látják eddigi küzdelmeiknek eredményét, s mert levantei kereskedelmüket még ma sem folytathatják veszedelem és kockáztatás nélkül. Ámde most előttük áll az új pompás folyami út Lipót országain át Hamburgig; a csatornák tervei készek, mi sem akadályozza kiépítésüket, s a kereskedés megkezdését. Ha Angolország elfogadja ezt az ajánlatot, a francziák kénytelenek lesznek meggyőződni,

¹⁾ Vecelli I. Lipóthoz u. o. Londra le $\frac{2}{13}$ aprile 1705. A három teljes ivre terjedő jelentés olasz nyelven van írva. Giovanni Vincislao Conte *Callas* is aláírta.

²⁾ Közös p. min. levélt. Hoffinanz 14752. fasc. A *huszonöt* ivalaku oldalra terjedő, franczia nyelven irt emlékirat hátsó felén e sorok állnak: „Copia di Memoriale alla maesta della Regina della G. B. sopra la dimanda di levare da suoi sudditi l'inaprestito d'un milione emezo di liv. steglino a debito dis. M. Caesarea con la garantia di S. M. Britannica.“

³⁾ U. ott. „Copia di Memoriale alla Maestá della Regina della G. B. sopra la proposizione di dar passaggio al'commercio dell' *Inghilterra* col *Levante* per mezzo dei Stati Caesarei con il commodo dei fiumi *Elba*, *Odera* e *Danubio*.“ *Kilencz* ivalaku oldal.

hogyan az angolok és hollandok, minden veszedelem nélkül, nyugodtan folytathatják a reájuk nézve oly rendkívül fontos levantei kereskedést, a háború folytatása esetén is. A kockázat kevés, a nyereség meg annál több. Új gazdasági forrás nyílik előttük a Duna partjain elterülő gazdag, termékeny és kihasználatlan országokban is. Csekély költséggel, vízi úton hozhatják. Angolországba és Hollandiába a fölséges és olcsó *magyar borokat, pálinkát, meg az aczélos gabonát*. Ennél nagyobb csapást nem is mérhetnének Franciaországra. Viszont ha valamivel, úgy a végtelen fontos kereskedéssel teljesen csillapíthatják a magyar mozgalmakat.¹⁾

Vecelli ezen két emlékirata — amint maga is jelentette — 1705. májusában már az angol minisztertanács elé került, ahol a részleteket vitatták meg. A véletlen szerencse úgy hozta magával, hogy éppen akkor jutott Angliába híre annak, hogy a németországi *Landau* várának ostroma alkalmával, a császár hadserege milyen rettenthetlen bátorságot és hősiességet tanusított, és erre az angolok eddigi ellenszenve hirtelen barátságosabb indulatra változott. Ebben persze, nagy része volt annak a körülménynek, hogy Lipót meghalt és I. József vette át a kormányt.

A kedvező hangulatot Vecelli és Gallas arra használták föl tehát, hogy a kölcsön ügyét lehetőleg sürgessék és előtérbe tolják. A császári kincstár megmentését természetesen fontosabbnak tartották Magyarország kereskedelmi érdekeinél. Az angolok azonban ellenkezőleg szívesebben hajlottak volna a kereskedelmi szerződések elfogadására, mint újabb kölcsön adására. Olyan nagy összegről pedig, mint a melyet Lipót kívánt, tekintettel az angol kincstár megapadt forrásaira, hallani sem akartak. Az angolok — jelenti Vecelli — azon vitatkoznak, *segélyt* avagy *kölcsönt* adjanak-e? Akik a segély mellett kardoskodnak, azt mondják, hogy ez okosabb és tanácsosabb, mert kisebb összeggel is előállhatnak, holott ha nagy kölcsönt adnak, az *elveszettnek* tekinthető. A császárság pénzügyei ugyanis — szerintük — olyan gyalázatos állapotban vannak, s annyira rosszabbodnak napról-napra, hogy visszafizetésről szó sem lehet. Akik a kölcsön mellett vannak, nagyobb illendőséggel beszélnek Ausztria dolgairól, bár ők is kételkednek ő felsége országainak fizetőképességében. „Jobb lesz kölcsön adnunk — mondják — mert legalább jogunk lesz követelni“! Másfél millió font azonban borzasztó összeg, még az ő viszonyaikhoz mérten is; a kereskedés a háború miatt teljesen pang; *Amerikából* már jó ideje sem *arany* sem *ezüst* nem jön.²⁾

A hosszas tanakodásnak végre is az lett az eredménye, hogy a királynénak 3—400,000 fontnyi kölcsönadását ajánlották. Erre nézve *Harley*

¹⁾ A *magyar borokról* az emlékirat *hetedik fejezete* szól.

²⁾ Vecelli olasznyelvű hosszú jelentése I. Józsefhez. London máj. 26. Köz. p. min. levélt. Hoffinanz 14752. fasc.

államtitkár 1705. szept. 10-én adta át a választ *Gallasnak és Vecellinek*. A válasz inkább elutasításnak, mintsem kilátással biztató ígéretnek látszott.¹⁾ A savoyai követ gróf *Briançon* — írja Hoffmann — aki legtöbbet beszélt a nagy kincstartóval, azt mondja, hogy semmit sem lehet várni. Maga Godolfin kincstartó még ugy nyilatkozott előtte, hogy az angol nemzetet semmivel sem lehetne inkább kölcsönadásra bírni, mint azzal a hiteles hirrel, hogy *a császári csapatok Magyarországból Olaszországba vonultak.*²⁾ Azért Hoffmann arra kérte I. Józsefet, hogy Savoyai Eugennel küldesse el a katonaságról szóló kimutatást; mert amióta Bajorországból 8—900 embert Magyarországra vittek, roppant nagy az angol államférfiak elégedetlensége és bizalmatlansága, és csak azt hiszik el, amit a maguk szemével látnak.³⁾ Ugy látszik az ügyek illetén állása miatt adta rá magát Károly spanyol király is, hogy Anna angol királynénak levelet írjon s jóakarátát és támogatását kikérje.⁴⁾

Mig a nagy kölcsön ügye ilyen módon egyik hónapról a másikra huzódott, azalatt Vecellinek sikerült a *kereskedelmi ajánlatokat elfogadtatnia*, illetve azok életbeléptetésére egy *részvénytársulatot* megnyernie.

Vecelli ugyanis, londoni küldetése alatt megismerkedett az angol kereskedelmi világ légkimagaslóbb alakjával *Paterson*-nel, az angol bank alapítójával. Ez a derék ember nagy figyelemmel hallgatta meg Vecelli előterjesztését, és miután a kérdést minden oldalról megvilágítva látta, kijelenté, hogy meg van ugyan győződve a vállalat nagy jelentőségéről és a belőle származható nagy haszonról, de kivitelt sem könnyűnek, sem csalhatatlan sikerűnek nem tarthatja. *Paterson* megbeszélte a dolgot barátaival s az angol pénzemberekkel is. Ezek valamennyien hajlandóságot mutattak a Vecelli-féle terv kivitelére.

Paterson ezek után, az angol kormánynak ez ügyben elfoglalt álláspontjáról kívánt tudomást szerezni. S miután meggyőződött, hogy mind Godolfin főkincstartó, mind *Harley* államtitkár szívesen segítik elő az ügyet, sőt a királyné támogatását is készek kieszközölni, néhány nap alatt egy *társulatot* alakított a *levantei* kereskedelem új útjának megkezdésére és a *magyar borok* behozatalára. A társulat tagjai aláírás útján hamarosan 100,000 fontot (sterling) hoztak össze. *Paterson* azonban kije-

¹⁾ Bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltár. Hoffmann I. József császár-hoz 1705. szept. 11. „Anstatt einer Beantwortung scheint es vom Anfang bis zu Endt nichts anderst, als eine Verweisung zu sein, dass man sich Eu. Kais. Maj. allerhöchst Orths die Dämpfung der Hungarisch Rebellion angelegen seyn lasset.“

²⁾ Bécsi csász. és kir. házi, udvari és állami levéltár. Hoffmann jelentése (francia) I. Józsefhez. 1705. szept. 12.

³⁾ U. ott. Hoffmann I. Józsefhez 1705. szept. 25.

⁴⁾ U. ott. „Lettres ecrites a Sa Majeste par le Roy d'Espagne, la Junte du Bras militaire de Catalogue et la Ville de Vich“ etc.

lenté, hogy szükség esetén nagyobb összeget is elő tudna teremteni. Paterson kifejtette Vecelli előtt, hogy ez az új társulat nem fog várni addig, amíg a császár kiépítteti a *Duna-Morva-Odera-csatornát*, hanem azt, a meglévő tervek alapján maga a társulat fogja kiépíteni. Azonkívül a *dunai* és a *feketetengeri hajózás* részére az *angol gályák* mintájára hajót fog építtetni hozzáértő hajósokat és hajóépítőket szerződtet, és hogy az egész ügyet maga Paterson fogja vezetni és az ő gazdag tapasztalataival támogatni!

„*Ez a leghasznosabb, legfontosabb s legbiztosabb vállalat* — írja föllelkesezve a császárnak — Vecelli — *melyhez fogható kísérlet a kereskedelem terén rég óta nem történt!* A magyar mozgalmak nem fognak nehézségeket okozni, lecsendesednek maguktól, mihelyt a magyar népnek tudomására jut ezen, az ő hazájukra nézve oly végtelenül fontos, s ekkora nyereséggel kínálkozó vállalkozás!

Vecelli végül figyelmezteti a császárt, hogy az udvari kamara elnöke sürgősen kérje be az alsóausztriai marsalltól és a morva főkapitánytól a *Duna-Morva* és *Odera* összekötésére vonatkozó terveket, adatokat, rajzokat és szakértők véleményeit. Ezenkívül szükséges, hogy mindazt, a mi a két tartomány, főleg Szilézia rendes részéről ebben az ügyben idáig történt a költségvetéssel együtt neki beküldjék. Ő felsége meg igen jól tenné, ha külön levelet íratna a britt kormányhoz, s biztosítaná támogatásáról az új vállalatot.¹⁾

Vecelli ugyane jelentésében arról is értesíti a császárt, hogy Paterson négy dologra nézve kért tőle kimerítő választ a „*grand project*” ügyében, s ő azonnal hozzáfogott a válasz kidolgozásához.

Az első felvilágosítás a Hamburgig vezetendő vízi utra vonatkozott.²⁾ Vecelli hosszú válaszában bőven ismerteti ezt az utat, a reá vonatkozó tervekkel, s a mellette fekvő városokkal együtt, kimutatván, hogy a Duna-Odera összekapcsolása nem jár nagyobb nehézségekkel. Szól az ideiglenesen használandó szárazföldi utról, ismerteti a *Vág folyó* viszonyait; mert szerinte ezt a folyót is számításba kell venni a nagy vállalat megindulása esetén. Azután leírja, milyen hajók lennének legalkalmasabbak a *dunai hajózásra*. Ő e célra a 150 tonnás angol gályákat tartja leghasználhatóbbnak. Nagy alaposággal s Magyarország bőséges ismeretével fejtegeti a *dunai* viszonyokat, s szól a keleti állapotokról. Ez utóbbiakról

¹⁾ Közös p. min. levélt. Hoffinanz 14752. fasc. Vecelli és Gallas közös jelentése a császárhoz (olasz nyelven). London 1705. máj. 26-án.

²⁾ U. ott. „Reponce aux 4. Articles de demandes de Mr. Paterson sur le projet produit par les Plenipotentiaires de S. M. a S. M. B. de donner passage au Commerce que ses sujets font avec le Levant par la comodité des rivieres del Allemagne et de l’Hongrie Elbe, Odera et Danube.“

is alapos felvilágosításokat adhatott, mert hiszen a bécsi török követet még Angliába utazása előtt megbeszélte a dolgot.¹⁾

A következő három pontban: az *áruszállításról*, az uralkodók magatartásáról az új vállalat iránt, a császár érdekeiről és a kereskedelmi út *távolsági viszonyairól* adja meg a kívánt felvilágosításokat.

Mikor Vecelli valamennyi válasza megfelelt, ezen alkalommal Paterson, aki teljesen tisztában volt az angol parlamenti viszonyokkal, kijelenté Vecelli előtt, hogy az országgyűlés mindenestre jóvá fogja hagyni és szentesíti az új kereskedelmi társulatot.

Nehogy azonban Bécsben merüljenek fel akadályok, Vecelli megírta I. Józsefnek, hogy az angol királyné *Sunderland* grófit, a mindenható *Marleborough* herceget vejét küldi követnek Bécsbe! Utasításában mind a kölcsön mind a fentebbi vállalat ügyére nézve határozott utasítást kapott. Azért hát kérve kéri a császárt, fogadja őt szívesen; mert a gróftól, mint a királyné kedves emberétől, sok függ. Nagy baj lenne, ha a bécsi miniszterek ellentétbe helyeznék magukat vele.²⁾

Július hó 9-én *Harley* államtitkár magához hívatta Vecellit és két órahosszáig tanácskozott vele a kereskedelmi javaslatokról. E tanácskozás nem a Paterson alakította társulat dolgairól folyt, hanem az Anglia és Ausztria között kötendő *kereskedelmi szerződésekről*. *Harley* ez alkalommal kijelentette, hogy Vecelli emlékiratait a titkos tanácsban referálta már a királynénak, aki azokat a kereskedelmi tanácshoz tétette át. A kölcsön ügyében is jó sikerrel biztatta Vecellit; mert méltányolni kezdi I. József őszinte törekvéseit Magyarország nyugalmának helyreállítása körül.³⁾

E tanácskozások alkalmával Paterson is értesítette Vecellit, ki tőle 6 pontra nézve kért felvilágosítást.⁴⁾ Paterson válaszát írásban tette meg, de az csak általánosságban mozog. A részletek megállapítását egyelőre nem tartotta szükségesnek. Ezt akkora tartotta fenn a mikorra

¹⁾ U. ott. hivatkozik is rá.

²⁾ U. ott. Vecelli és Gallas I. Józsefhez. London, 1705. júl. 3. Ismeretes, hogy *Sunderland* gróf a *magyar fölkelés ügyében* is külön megbizatással küldetett a császárhoz.

³⁾ Bécsi csász. és kir. házi, udvari és állami levéltár. Gallas levele I. Józsefhez 1705. júl. 10. és Köz. pénz. min. levélt. Hoffinanz 14752. fasc. Vecelli jelentése I. Józsefhez jún. 29. — júl. 10.

⁴⁾ Köz. p. min. levélt. Vecelli jelentése I. Józsefhez: „Il Paterson ci ha dato la risposta in scritto sopra le sei dimande da noi fatto all' istesso. Egli si tiene in generale in conferma di ciò, ch'ha di già avanzato, e si riserva di venir al particolare doppo la positiva dichiarazione della corte, e ch' intanto egli non tralascia le sue applicazioni, per mettersi in stato di darci una piena sodisfazione sopra la sostanza delle sue sode promesse.“

az angol udvar határozott nyilatkozatainak birtokában lesz, addig is ígéreteiről kellő biztosítékot igyekszik nyújtani.

E közben, augusztus első napjaiban, a kereskedelmi tanács tagjai meghívták Vecellit és Gallast a császár és az angol királyné országai közt kötendő *kereskedelmi szerződés* megbeszélésére. A kereskedelmi tanács részéről öten jelentek meg: *Mr. Meadows, Mr. Cecil, Mr. Prior, Mr. Pollexfen* és *Blathwaith*. Vecelli és Callas azt hitték, hogy a tanácsosok előadják majd véleményüket, de bizony egyikük sem szólalt meg. Erre aztán Vecelli vette át a szót.

Nyolcz pontba foglalta össze azokat a politikai okokat, melyek a császárt rábirták, hogy az angol népnek levantei kereskedelme részére: *könnyű, biztos és olcsó* utat ajánljon fel. 1. Az volt ugyanis határozott óhaja, hogy az angol királynővel, a két monarchia kölcsönös hasznára, állandó szövetséget kössön. 2. E szövetség révén, mindkét félre nézve, megkönnyítik a francziák ellen való további hadakozást. 3. A császár kénytelen-kelletlen tapasztalta és látta azokat a súlyos károkat, amiket szövetségesei, főleg levantei kereskedelmük megrontásával szenvedtek. Franciaország ugyanis igen könnyen okozhat károkat ellenségeinek, önmagát gazdagítván. 4. A *nagy levantei (török) társulat*, Anglia közvetítésével már többször kérte a császárt, hogy áruí részére szabad utat nyisson országain át, a mondott irányban. 5. Különben is méltányos dolog, hogy az álliansz céljait föntartó akadályokat megszüntessék. Az egész világ tudja, hogy a tengeri hatalmak azért voltak kénytelenek rendes utjaik irányát megváltoztatni, hogy nagyfontosságú levantei kereskedésüket veszni ne engedjék. 6. A császár által felajánlott ezen utirány biztonságáról, a vállalat könnyűségéről és reálitásáról, megbizottai készek az egész angol nemzetet meggyőzni. 7. Nem is nehéz dolog az, mert hiszen a császár azt óhajtja, hogy összes országaival *általános, szabad és kölcsönös kereskedést* alapítsanak, s hogy az angol nemzetnek alkalma nyiljék annyi hajózható folyó ezernyi előnyeit kihasználni. 8. A kölcsönös kereskedés révén roppant csapást mérhetnének Franciaországra; amennyiben a francziánál *hasonlíthatlanul jobb magyar borok behozatalával*, Franciaország legnagyobb jövedelmi forrásától: borkivitelétől esnék el.

Ezeknek elmondása után Vecelli fölolvasta és fejtegette emlékiratait. A kereskedelmi tanács részéről *Mr. Blathwaith* válaszolt az előadottakra. A királyné — ugymond — igen nagyra becsüli a császár fontos ajánlatait. Nem is késett az ügyet tőle telhetőleg felkarolni. Azért jöttek most is össze, hogy közösen tanácskozzanak e hasznos és nagyjelentőségű dolog megvalósításának módjairól, hogy eszmecseré fejlőd-hessék ki közöttük, s hogy lehetséges legyen végre a döntést meghozni.

Erre Gallas gróf is felszólalt, de mindössze csak hangoztatta a

tervnek helyes voltát és könnyű kivitelét.¹⁾ Erre a szót ismét Vecelli vette át. Tetszéssel találkozott előadására a kereskedelmi tanács részéről újra *Mr. Blathwaith* válaszolt. Ez alkalommal már a császár teljhatalmu követeitől határozott nyilatkozatot kért arra nézve, vajjon általános kereskedelmi szövetséget óhajtanak-e kötni, vagy pedig csak a transitó-kereskedést óhajtják megindítani. Ami az elsőt illeti — ugymond — arra nézve a kereskedelmi tanácsnak nincsen semmi ellenvetése, a legnagyobb örömmel és készséggel köt a két állam között kereskedelmi szövetséget, ha ezzel az alattvalók érdekeit előmozdítja. Ha azonban csak transitó-kereskedésről van szó, úgy előtérbe lépne az eddig kiváltságolt *levantei (török) társulat* érdeke. Ez a régi, és tömérdek privilegiummal fölrüházott társulat ugyanis, eddig kizárólag egymaga üzte, a levantei transitó-kereskedést, s bizonyára nem nézné nyugodtan, hogy egyszerre mindenkinek megengedik azt, ami eddig csak az ő kizárólagos joga volt. A királynéhoz már is tiltakozó iratot nyújtottak be, mely most van elintézés végett a kereskedelmi tanács előtt. Ha tehát csak a levantei transitó-kereskedésről óhajtanak a császár követi tanácskozni, úgy a nevezett társulattal is tárgyalásokat kellene kezdeni, nehogy kiváltságaik csorbát szenvedjenek.

Vecelli erre azt felelte, hogy ő elég világosan kifejtette ő felsége szándékait. Különben az angol királyné részéről felmerülő kívánságokba készséggel beleegyeznek. Ő és társa nem akartak alternatívát fölláztatni, az általános, szabad kereskedelem mellett szólottak, s kimutatták a legkönnyebb utat, melyen ez létrejöhet. A királyné legjobban fogja tudni, mi a legelőnyösebb a maga országára nézve, a császártól tehát követelje azt, ami czéljainak inkább megfelel.

A tanácskozás erre Vecelli azon kérelmével végződött, hogy az esetleges ellenvetésekre írásban adhasson ezentul választ. Az angol kereskedelmi tanácsosok ebbe szívesen beleegyeztek.²⁾

1) U. ott. „A ciò fu dal Conte Gallas risposto non essere cosa piu giusta di questa, non essendosi giamai data negoziazione cosi facile, che sia andata essente di qualch' obiezzione. Ch'essi non haueuano, che produrla, e che per la nostra parte l'auerissimo detto il nostro parere, con la risoluzione di quello venisse opposto.“

2) Köz. p. levélt. Hoffinanz 14752. fasc. Vecelli I. Józsefhez. A jelentés végén megjegyzi, hogy *Blathwaith* nagy barátja a *levantei társulatnak*, de az ő előadására sokat engedett részrehajlásából. *Gallas* gróf külön is értesítette a császárt a tanácskozás eredményéről. *Blathwaith* beszéde szó szerint ilyen formán folyt: Je vous prie de nous declarer, si vous pretendez entrer en traitté sur un commerce á établir avec les états de S. M. Imp. et cela est fait; ou si vous pretendez de traiter sur le Commerce, que les Anglois font au Levant, et ce dernier rencontrera les difficultés á cause de la Compagnie de Turquie.“ Bécsi csász. és kir. házi, udvari és állami levéltárban Gallas levele I. Józsefhez 1705. aug. 7.

A kereskedelmi tanácskozások mellett lassan-lassan a *kölcsön kérdése* is tisztázódott. Az 1705. év végén már biztos hirt vettek a rendkívüli követek 250,000 font sterling kölcsön adásáról. 1706. január havában Mylord *Halifax, Marleborough, Sunderland* nyolcz nagykereskedővel alaposan megvitatták a kérdést és ezentul misem állta utját a kiutalványozásnak. Mondanunk sem kell, hogy a kölcsön ügyében is Vecelli emlékirata és meggyőző előadása játszotta a főszerepet. Még 1706. jan. közepén is *egyedül* véle kívánt *Marleborough* értekezni és ez az értekezés jelentős befolyással volt a kölcsön ügyére.¹⁾ Február hóban már közzétették a hivatalos kölcsönlevelet.²⁾ Jellemző az akkori politikai viszonyokra, hogy a kölcsön *ötvenhét* aláírója egytől-egyig a *whig* pártnak volt hive.³⁾ A kölcsön visszafizetését Alsó- és Felső-Szilézia rendei vállalták magukra.⁴⁾

Vecellinek küldetése ezzel véget ért. A kívánt kölcsönt amennyire Anglia pénzügyei engedték, kieszközölte. A kereskedelmi összeköttetések létesítésére nagy magántársulatot alakított, melynek vezetését Anglia legelső pénzembere, az angol bank alapítója: Paterson vállalta magára. A két állam között kötendő általános kereskedelmi szerződéseknek sem állta utját semmi. Most már I. Józsefnek és kormányának kellett volna megtennie a magáét.

A körülmények azonban azt mutatják, hogy ők semmit sem tettek a nevezett vállalat életbeléptetésére, vagy a szerződések végleges megkötésére. Miután a kölcsön megvolt, senki sem törődött többé Bécsben a kereskedelmi szerződések létrehozásával. Ugy látszik az egész ajánlat csakis mézes madzag akart lenni az angolok számára, hogy a kölcsönt valahogy meg ne tagadhassák.

Mi történt a kölcsön kiutalványozása után Vecellivel, nem tudjuk. Ő maga nem ad életjelt magáról, Gallas és Hoffmann 1706-tól kezdve

¹⁾ Bécsi csász. és kir. házi, udvari és állami levéltár. Gallas hét ivre terjedő levele I. Józsefhez. London 1706. jan. 19.

²⁾ A kölcsönlevél így kezdődik: „We the Persons underwritten chosen trustees of the Loan of 250,000 Sterl. to the Emperor of Germany by and on behalf all the Proprietors, do hereby acknowledge to have received of his Excellency Count Gallas his Imperial Majesties Envoy extraordinary here in England one deed or agreement signed by his said Imperial Majesty and sealed with his Majestys Privy seal.“ stb. 24. February 1706. Közös pénz. min. levélt. Hofffinanz 13959. fasc.

³⁾ Bécsi csász. és kir. házi, udvari és állami levéltár. Anna királyné pátenslevele 1706. febr. 26. Westminster. Ugyanott: List of the Names of all the Subscribers to the Loan of 250,00 l. to the Emperor of Germany for Support of the Army under his Highness *Prince Eugene of Savoy* in Italy, and payable to his Order.“ A *dán király* 20,000 font sterlinget, *Godolphin* 500, *Marleborough* 10,000 font sterlinget irt alá.

⁴⁾ Köz. p. min. levélt. Hofffinanz. 1706. jún.

még csak nevét sem említik többé, és nem lévén többé harmadik, ezentul egymást gyalázzák leveleikben.

Ugy látszik Vecellin is teljesült a mondás: megtette kötelességét, tehát mehet. Jellemére nézve nem mondhatunk dicséretesebbet, mint hogy több mint 6 évi fáradozása és költekezése fejében semmit sem kért! Elköltötte egész vagyonát, családjától, szülőföldjétől távol, idegen földön, fáradozott kitűzött célja eléréseért, és amikor elérte, amiért kiküldték, koldusként jöhetett haza.

Támasz nélkül maradt özvegye 1710-ben 120,000 forintot követel a kamarán. Előadja boldogult férje munkás tevékenységét, megvalósított terveit. Elmondja, hogy 1700-tól kezdve egy fillért sem kapott, noha mindent ígértek neki. Utólagos kárpótlás fejében 30,000 frt-ot költött el a sajátjából londoni utjára, méltányos tehát, hogy a kamara is teljesítse ígéreteit.¹⁾ S mit tett a kamara? Azt ajánlotta ő felségének, hogy talán úgy 20,000 frtot lehetne adni az özvegynek férje érdemeiért.²⁾

És talán a kamarának, még ez az olesó méltányosság is csak úgy jutott eszébe, hogy 1710-ben az udvari kamara éppen megint kölcsön után nézetett. Angolországban nem kapván, Hollandiában próbált szerencsét. Ámde itt sem akadt senki, aki pénzét a hitelvesztett Ausztriának adta volna kölcsön. Egyik kereskedő-társulat azonban kész volt megadni a kívánt 500,000 forintot minden biztosíték nélkül (*pacto de non petendo in perpetuum*), ha harmincz évig szabadon kereskedhetnek all' in grosso Magyarországon és az örökös tartományokban: halcsonttal, tökehallal, héringgel, cukorral és lapordan-nal. Kötelezik magukat, hogy az árat nem emelik, minden harminczadot és vámot megfizetnek.³⁾

1) U. ott. Hoffinanz. 13989. fasc.

2) U. ott.

3) Köz. p. min. levélt. Hoffinanz 13981 fasc. 1710. febr. 10. Kristian van Neitsch ez ajánlatot jóváhagyás végett küldi be, mert a kölcsön ügyében így alkudott meg.